

EĞİTİM, ŞİDDET, KÖK KAYNAKLARI VE ÇÖZÜM YAKLAŞIMI ÜZERİNE

“Zorunlu eğitim standart, kitlesel, merkezi bir eğitim-öğretim formu. Her öğrenciyi aynı kabul eden, her öğrenciyi tektipleştirmeye çalışan son derece buyurgan, otoriter bir yapı. Bir taraftan öğrenciyi özel, biricik kabul ettiğini söylüyor, farklı zekâ türlerinin bulunduğunu ifade ediyor diğer taraftan öğrencileri standart bir ölçme-değerlendirme sistemine tabi tutuyor.”

ABDULBAKİ DEĞER

22 Nisan 2026

<https://www.perspektif.online/egitim-siddet-kok-kaynaklari-ve-cozum-yaklasimi-uzerine/>

Mülakat: Naman Bakaç

Şiddet salt okulda değil; hastanelerde, TBMM’de, sokakta, adliyede, futbolda da sıklıkla gördüğümüz bir olgu. Dozu da sayısı da gittikçe artıyor. Artan bu gerçeklik karşısında korunaklı alanlarımız berhava olurken, güvenlikten tutun sosyo-psiko desteğe kadar bir dizi alanda da yetersizlikler kendini baş gösteriyor.

Şiddet gibi girift ve çok katmanlı bir olgunun; psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve kültürel değişim boyutlarının olduğu ve çok bileşenli dinamiklerin yumağıyla zuhur ettiği için, indirgemeci bir yaklaşımla salt bir nedene ve boyuta bağlamak gerçeği perdelemek olur. Sadece gerçeği perdelemek değil çözümü de ıskalamayı beraberinde getirir. Sorunun eğitim sisteminden kaynaklı nedenleri olduğu gibi dijital oyunlar, ailelerin beklentileri, çocuğun taleplerindeki başkalaşım, sosyal medyanın tahribatı, adalet ve özgürlük taleplerinin kısıtlanması, çocuk yetiştirme tarzındaki değişim, çocukların aldığı rol modeller, fark edilme ve kendini kanıtlama gibi psiko arkaplanı gibi daha çokça sıralanabilecek bir dizi dinamikler sözkonusu.

Tüm bu dinamiklerin ve çok bileşenliliğin şiddeti; nasıl okula, sokağa, adliyeye, meclise, hastanelere taşıdığını, şiddetin kök kaynağını ve bu kaynağı kurutmaya dönük atılacak adımların neler olduğunu sosyolog, yazar, öğretmen ve Özgür Eğitim-Sen başkanı olan Abdalbaki Değer ile konuştuk.

EĞİTİMDE ŞİDDET HADİSESİ, SALDIRGANIN ŞAHSINDA TÜKETİLEBİLECEK BİR OLGU DEĞİL

Siz yıllardır eğitimde şiddet sorunu ile insanları da içine kattığınız sistem dediğiniz yapı arasında ilişki kuruyor, failin sıra dışı hikâyesine odaklanmanın gerçeği perdelemeye iteceğini belirtiyorsunuz. Meseleyi başka hangi düzlemlerde tutuyor olmamız, şiddet-sistem ilişkisini perdelemeye bizleri iter?

Öncelikle yaşadığımız elim hadisede hayatlarını kaybeden öğretmen ve öğrencilerimize rahmet, yaralılarımıza acil şifalar, başta aileleri olmak üzere tüm Türkiye'ye sabırlar diliyorum. Bu tür kritik hadiseleri ciddiye almak ve ciddiyetle konuşmak çok önemli. Olayları fail üzerinden şüphesiz konuşacağız. Ancak fail, hüda-i nabit gibi kendi başına yetişmediği gibi olayın gerçekleştiği yer de, bir hayat yapılanması olması hasebiyle kaçınılmaz şekilde işin içindedir. Olay gerçekleşmeden önceki vaziyetiyle işin içindedir, olay gerçekleştikten sonra yapılabilecekler, yapılabilecek şekilleri vs. ile işin içindedir.

Dolayısıyla meseleleri yerli yerine oturtmadığımız, bağlantılarını açığa çıkarmadığımız her çaba, bizi sürüklediğimiz döngü içinde kalmaya mahkûm edecektir. Eğitimde şiddet hadisesi bu açıdan saldırganın şahsında tüketilebilecek bir olgu değil. Hele hele bahsettiğimiz saldırganlar ortaokul öğrencisi ise ve ani bir öfke patlaması neticesinde bir tür cinnet hali içinde olaylar gerçekleşmiyorsa o zaman meseleyi geniş bir spektruma oturtmalıyız. Olayı gerçekleştiren kişi hangi evde ne tür bir ilişki içinde hayat sürüyor? Okuldaki durumu, uyumu nasıldı? Madem olay sonrasında saldırganın olayı gerçekleştirme potansiyeline ilişkin bunca şey söyleniyor, neden süreç içerisinde bunlara ilişkin anlamlı bir tedbir alınmadı? Yüzlerce hatta binlerce öğrencinin yaşadığı, sosyal hareketliliğin yoğun olduğu okullarda gerekli güvenlik önlemlerinin olmayışını nasıl izah edeceğiz? Çantasına silah dolduranın elini kolunu sallaya sallaya girebileceği bir kurumsal yapılanma normal mi? Nasıl bir hayat organizasyonumuz var ki, şiddet, uyum, çatışma, gerilim vs. yoğunluklu bir görünüm arz ediyor?

Dolayısıyla sistem derken sadece bir devlet organizasyonundan bahsetmiyorum. Devlet, sivil fark etmeksizin genel bir toplumsal-siyasal organizasyondan, bu sistemin işleyişinden bahsediyorum. Okul bu işleyişin, bu döngünün bir parçası ve ondan asla bağımsız olmayan bir yansıma kurumu esasında. Üstelik yansıma kurumu olmanın dışında da pek çok dezavantajı bünyesinde barındıran bir yapı. İdeolojik-politik

karakterinden tutun normal zaman, mekân planlamasına, ilişki biçimine, işleyişine, öğrencilerin muhatap olduğu içeriğe vs. uzanan çok boyutlu bir hırpalayıcı kurum okul. Haddini aşan niteliğiyle pek çok iş ile halelenmiş ancak yapısı ve potansiyeli itibarıyla bunların çoğunu kaldırmaktan aciz, hadsiz bir yapı.

KİŞİSEL GELİŞİM MANTIĞININ UÇUCULUĞUNDA ANNE-BABA YETKİNLEŞEMEDİĞİ GİBİ, ÇOCUKLARINDA OTORİTEYİ DE KAYBEDİYORLAR

Şiddetin sosyo-psikolojik, eko-politik belki de kültürel değişim gibi faktörlerle girift ve çok katmanlı bir olgu olduğunu unutmadan, anne ve babanın çocukla ilişkilerindeki çarpıklık, şiddeti doğurabilir ve besleyebilir mi? Anne-babanın mesela; çocuğuna ayrıcalıklı davranması, toz kondurmaması, zorluklarla tanıştırmaktan kaçındırması, hazırcılığa kondurması, diğer çocukların yanında biricikliğini vurgulaması, yerli yerinde kızmaması, özgür yetiştirmesi adına çocuğuna dilediğini yapma serbestisi vermesi, cezalandırmadan kaçınması, notuna-netine ve diplomasına titrediği kadar vicdanlı, adaletli ve merhametli olmasına titrememesi, çocuğun otorite anne-babanın edilgen rolüne evrilmesi gibi daha çokça sıralanacak tutumlar yani çocuk yetiştirme tarzındaki bu modern model, şiddeti doğurur ve besler mi?

Bu soru çok kritik bir soru ve şiddet temalı tartışmamızın karanlık bölgelerini aydınlatma potansiyeli taşıyor. Soruda da dile geldiği üzere klasik baba-anne veya ebeveynlik yerini “modern” diye ifade edilen bir ebeveynliğe bırakıyor. Bu bir tercih üzerinden, seç-beğen basitliğinde gerçekleşen bir şey değil. Dünya büyük bir değişim geçiriyor. Türkiye’nin de içinde yer aldığı bu döngüde sabit olan tüm kurumsal yapılar, kimlikler, roller başkalaşıyor. Çünkü bunlara hayat veren yaşamın ritmi, dokusu, ruhu başkalaşıyor. Kentli, eğitilmiş, zaman ve mekân sıkışmasına maruz kalan, aidiyet bağları çözülen, güven düzlemi başkalaşan bir tarihsel-toplumsal gerçeklik içinde bir takım problemlerin, temassızlıkların, çelişkilerin, kafa karışıklıklarının yaşanmaması mümkün değil.

Sıkça dile geldiği üzere eski düzen bütün yapıları ile çökmüş yeni düzen de henüz istikrarlı ve sürdürülebilir bir yapı olarak ortalarda yok. Hal böyle olunca kişisel gelişim mantığının uçuculuğunda anne-baba yetkinleşemediği gibi çocukları üzerinde bir otorite, bir rol model olarak belirme imkânından da yoksun kalıyorlar. Çocuğun duygu-düşünce-ruh

sağlığı açısından gelişimini destekleyecek ne bir mahremiyet mevcut ne de ailenin böyle bir yapısı ve onu destekleyen bir sosyal destek sistemi var. Bireyselleşen, bireyselleştikçe hayatla baş etme mücadelesi bir tür yeniden keşfetme mantığı üzerine oturtulduğu için geçmişin örnek olma potansiyeli berhava olmuş durumdadır. Artık önceki nesillerin deneyimleri, tecrübeleri bizim yolumuzu aydınlatan, hayatımızı kolaylaştıran birer deniz feneri olmaktan çıkmış bir an önce kurtulunması gereken birer yüke dönüşmüştür. Çocukların önünde, onlara sınır çizmekten ziyade onların talep ve beklentilerini karşılama motivasyonu ile kararsızlık içinde çarpınan veliler, şüphesiz hem çocuklarını istikrarlı bir kimliğe kavuşturmakta problem yaşamaktalar hem de bunun getirdiği dışarıya, tehlikelere karşı açıklık hali ister istemez şiddeti de başka istenmeyen sorunları da üretmektedir maalesef.

ZORUNLU EĞİTİMİ MEVCUT HALİYLE ENİNE BOYUNA TARTIŞMADAN, EĞİTİMDE ŞİDDET MESELESİNİ KONUŞMANIN İMKÂNİ OLMAZ

Aynı soruyu eğitimcilerle teşmil kılacak olursak, eğitimcilerin otorite ve saygınlık pozisyonlarını kaybetmeleri, bakanlığın çocuk ve veli merkezli sınıf geçme ve disiplin anlayışını önlemesi, okula ve öğrenciye biçilen başarı odaklı modelin varlığı, 12 yıllık zorunlu eğitimle öğrencinin nasıl olsa geçilecek algısının getirdiği vurdumduymazlığı.... gibi çokça sıralanacak saikler yani öğrenci-öğretmen ilişkisindeki çarpıklıklar şiddeti doğurur ve besler mi?

Esasında içinde cevabını da barındıran çok önemli sorular bunlar. Tam da ilk soruda dile geldiği gibi mevzuyu neden failin şahsında sınırlı tutmamamız gerektiğinin çerçevesini çiziyor. Bir o kadar da teferruatlı bir bahis. Örneğin yukarıda ebeveynlik algısı ve rollerinin başkalaştığından bahsettik. Bunun doğrudan yansımalarını milli eğitim sistemindeki öğrenci, öğretmen, ilişki tanımlarında, yapılanmasında görebiliyoruz. Oradan notlara, sınıf geçme sistemine vs. uzanan bir silsile takip ediyor. Örneğin zorunlu eğitimi mevcut haliyle enine boyuna tartışmak durumundayız. Bunu konuşmadan, tartışmadan eğitim, eğitimde şiddet meselesini konuşmanın imkânı olmaz. Çünkü bu yapılanma bütün yapı, ilişki, işleyiş ile bir problem olarak hayatımızda yer almaktadır.

Zorunlu eğitim standart, kitlesele, merkezi bir eğitim-öğretim formu. Her öğrenciyi aynı kabul eden, her öğrenciyi tektipleştirmeye çalışan son derece buyurgan, otoriter bir yapı.

Bir taraftan öğrenciyi özel, biricik kabul ettiğini söylüyor, farklı zekâ türlerinin bulunduğunu ifade ediyor diğer taraftan öğrencileri standart bir ölçme-değerlendirme sistemine tabi tutuyor. Bunu yaparken aynı zamanda sistemin işleyişi için ölçme-değerlendirmede takılanların bir şekilde geçmesini sağlayarak adeta kendi kendini çürüten bir işleyişe yol açıyor. Bütün bu döngü içinde insanların gelişip serpilmesini beklemek akla ziyandır. Maalesef öğrenciler de eğitimciler de çarpık, hırpalayıcı ve insandışılaştırıcı bir ilişkinin girdabında savrulurlar. Fiziksel şiddetin eksik olmadığı bu ortamlarda psikolojik, sembolik bir şiddetin yaygınlığı da ve dayanılması güç boyutları da ayrıca tartışılmayı beklemektedir.

Abdülbaki Değer – Özgür Eğitim-Sen Başkanı

KÜLTÜR GÖRÜNMEZ BİR KORUMA KALKANI, DIŞARIDAN GELEN KÖTÜLÜKLERE KARŞI BU NİTELİĞİNİ YİTİRDİĞİNDE, TEKNE SU ALIR

Aynı soruyu dijital şiddet oyunları (PUBG, Counter-Strike, Valorant, GTA 5, Minecraft, Roblox) ile boca edilen şiddet sarmalı, sosyal medyada (Telegram, TikTok, Instagram, Facebook) geçirilen 5-7 saatlik sürelerle görülen çürüme-ışıltilı hayatlar-eğlence-madde bağımlılıkları, para kazanma hırsı, televizyon ve dijital dizi-film platformları (Netflix, BluTV, Exxen, Disney+, AmazonPrime, Gain, Apple TV) ile yaşam tarzı haline gelen yozlaşma-eğlence-mafya-uyuşturucu-mutsuz hayatlar gibi dijitalizmin etkileri şiddeti doğurur ve besler mi?

Şüphesiz doğurur ve besler. Nitekim sosyal hayatımızın çözülmesinin getirdiği boşluğu dolduran unsurlardan bahsediyoruz. Yaşadığımız köklü toplumsal değişim bazı kurumları, ilişkileri tasfiye etmiş durumda. Hayatımızın organizasyonunda açığa düşen ve tasfiye olan yapı ve kurumların yerini dolduramadığımızda bir şekilde maruz kaldığımız şeylerin etkisi ve yaygınlığı artıyor. Anne-babanın rolleri çözülmüşse onun oluşturduğu boşluğu doldurmaya aday pek çok seçenek var. Nitekim sıraladığımız bütün unsurlar her taraftan su alan bir teknenin tasvirini sunar nitelikte. Bizim hayatımız, hayat organizasyonumuz da her taraftan su alan bu tekne hüviyetinde. Korunaklı, işlevsel, istikrarlı bir hayat döngüsünden yoksun durumdayız. Kültür, inanç, değer vurgularının bu kadar yoğun bir şekilde yapılıyor olmasının sebebi de bu. Çünkü bunlar üzerinden seyreden bir hayat inşa ettiğimizi göstermiyor bu konulara vurgular. Tersine yaşadığımız hayatın açıklarını dile getiriyorlar.

İnsan bir kültür evreni içinde bir hayat inşa edebilir. Kültür bu açıdan görünmez bir koruma kalkanına sahiptir. Tam da böyle olduğu için insanları dışarıdan, kontrolsüz gelen kötülöklere, yanlışlara karşı korur. Bu evren bu niteliğini yitirdiğinde bunu bir takım bürokratik mekanizmalarla gidermeniz mümkün olmaz. Sorun o yüzden çok büyük, çok derin. Hal böyle olunca şiddetin alan genişletmesi sürpriz sayılabilir mi? Bizi şiddetten alı koyan, şiddeti engelleyen güvenlik ve idari mekanizmaların tedbirlerinden çok daha önce, bu görünmez evrenin bir hayat döngüsüne izin veren yapısıdır. Güvenlik ve idari tedbirler ancak destekleyici unsurlar olarak işe koşulduklarında anlamlı ve etkilidirler. Aksi takdirde şiddeti engellemenin, belirli bir düzeyde tutmanın imkânından bahsedilemez.

BUGÜN OKUL, ÇOCUKLARIN HER İHTİYACINI KARŞILAYABİLECEK SİHİRLİ BİR DEĞNEK GİBİ, BU TEK TAŞLA ONLARCA KUŞ VURMAK DEMEK

1923'te Cumhuriyet'in kuruluşundan 2026 Türkiye'sine kadar geçen sürecin tümü göz önüne alındığında eğitim sisteminde neyi yanlış yapıyoruz ki şiddeti ve çürümeyi doğuruyor/besliyor ya da eğitim sisteminin sürekli vurguladığı milli, manevi, vicdanlı, ahlaklı, özgüven sahibi, kendisiyle ve toplumuyla barışık insanlar totalde yetişmiyor ya da yetişenlerin sayısı çok az kalıyor?

Çok katmanlı ve uzun uzadıya konuşulması gereken sorular bunlar.

Biz de meselelere aktüel değil bütüncül ve yapısal bakıyor olmanızdan dolayı sizinle konuşmak istedik.

Kanaatimce başından itibaren eğitim-öğretim sistemimiz devlet-toplum ilişkisindeki çarpıklığın merkezinde yer alıyor olması temel sorunumuzdur. Siyasal sistem, beklentilerine uygun bir toplum için eğitim-öğretime başvurmuştur. Dolayısıyla siyasal mühendislik faaliyetinin bir parçası olarak konumlandırıldığı için eğitim-öğretim, toplumun belirli kesimleri için güvenilmez, direnç gösterilmesi gereken veya en iyimser halinde dağıttığı diploma-belge-sertifika için katlanması gereken bir yapı olarak görülmüştür. Çünkü devletin bu yapı üzerinden akredite ettiği bilgi evreni ile toplumun meşru bilgi evreni arasında bir çelişki, bir çatışma bugün de giderilebilmiş değil. Böyle olunca toplumun başka bir gerçeklik yaşadığı devletin ise başka bir hayal kurduğu dünya içinde sağlam, güçlü, kendisiyle ve toplumuyla barışık bir insanın yetişmesi neredeyse istisnai bir hal alıyor.

İkincisi özellikle modernleşme tarihimizin önemli bir evresi olan Cumhuriyetle birlikte toplumsal hayatın ana mihverine okul yerleştiriliyor. Okul tek sosyalleşme mekânı olarak kodlanırken alternatif olabilecek yerlerin tümü operasyonel şekilde tasfiyeye uğruyor. Bazıları doğrudan bazıları ise dolaylı olarak siyasal sistemin müdahalesiyle ortadan çekilince bir hayatı şekillendirmede okul tek başına çok kısır ve takatsiz kalıyor. Bugün okul, neredeyse çocukların/gençlerin ihtiyaç duyduğu her şeyin verileceği bir sihirli değnek gibi konumlandırılmış durumda. İnsanlar sosyalleşecek, değer öğrenecek, eğlenecek, öğrenecek vs. Tümünü bir mekânla karşılayan devlet adeta tek taşla onlarca kuş vurma beklentisi içinde. Bu gerçekçi değil şüphesiz. Böylesi bir şeyin bu şekilde karşılanmasının imkânı olmaz. Bu kısır koşulların, insanların çoklu ihtiyaçlarına duyarsız kalan yapıların şiddetten, gerilimden, baskıdan uzak ötekine duyarlı, vicdanlı, kendisiyle ve toplumuyla barışık insanların yetişmesi için zemin olması nasıl mümkün olabilir?

GÜVENLİK TEDBİRLERİNİN, İNSANLARIN MAHREMİYET VE ÖZGÜRLÜKLERİNE HALEL GETİRMEYECEK ŞEKİLDE ETKİN OLMASI TARTIŞMA DIŞIDIR

Şiddeti salt eğitimde ve okul çağındaki çocuklarda görmüyoruz. Sokakta çetelerden futbolda sporculara, TBMM’de vekillerden sağlıkta hasta yakınlarına kadar neredeyse hayatın tüm alanlarında bir olgu olarak görüyoruz. Bir sosyolog olarak

hayatın neredeyse tüm alanlarında görülen şiddet olgusunu minimize etmeye dönük ne tür teorik ve pratik çözüm modeli sunarsınız?

Bugün şiddeti anlamak neredeyse yaşadığımız hayatı anlamak, anlamlandırmak kadar önemli ve zor. Belirttiğiniz gibi hayatımızın tüm alanlarında şiddet patlamalarına şahitlik ediyoruz. Yukarıda da belirttiğim gibi yaşadığımız hayatın niteliği, kalitesi stres ve gerilim yüklü. O yüzden ya açığa çıkan şiddetin fiziksel görünümüne şahitlik ediyoruz veya toplumsal hayatımızın tüm dokusuna sinen yaygın bir sembolik-psikolojik şiddetin etkilerini hissediyoruz. Kontrolsüz, baş etme becerimizin son derece düşük kaldığı bir hayat yaşıyoruz. Hepimiz neredeyse hayata tutunmaya çabalıyoruz ancak tutunmaya çalıştığımız hayatın kontrolünü mümkün kılacak ne anlamlı bir haritası, ne öngörülebilir bir yörüngesi, ne de dikkat edeceğimiz temel koordinatları mevcut.

SİYASAL VE EKOSİSTEMİMİZ; ADALETE, EŞİTLİĞE VE ÖZGÜRLÜĞE DUYARLI YAPILANDIKÇA ŞİDDETİN KAYNAĞINA DÖNÜK KURUTMA GERÇEKLEŞEBİLİR

Neredeyse her şeyin giderinin olduğu bir kaotik evrende savruluyoruz. Şiddeti önlemeye dönük alternatif çözüm önerileri, acil eylem planları üzerinden konuşulabilir elbette. Ancak ben bu tarz teknik düzenlemelerden ziyade genel ekosistemimizin anlamlı bir yapılanmaya kavuşması halinde pek çok kronik gibi görünen sorunumuzun çözümünü de beraberinde taşıyacağına inanıyorum. Siyasal sistemimiz adalete, eşitliğe, özgürlüğe duyarlı olarak yapılandıkça bu çok önemli bir açılım anlamına gelecektir. Özellikle ekonomik bölüşümde hakkaniyet, toplumsal duyarlılığı yüksek bir kamusal işleyiş olduğunda şiddetin kök kaynaklarına yönelik çok önemli kurutma atılımı gerçekleşmiş olacaktır.

Diğer önemli nokta eğitimin de içinde yer aldığı sosyal hayatın tanzimi ile ilgilidir. Burada insanları mecburen gittikleri ev-iş veya ev-okul ikileminden çıkaracak insani bir yaşam alanı döngüsünün oluşturulması gerekliliğidir. Dijitalizme kurban edilen gençlere ağıt yakılıyor ancak bu gençlerin gidecekleri sağaltıcı mekânların var olup olmadığı tartışma dışı bırakılmaktadır. Bahsettiğim hayat organizasyonunda birbirini bütünleyen şekilde okulların etkisinin azaltıldığı ancak gençlik merkezlerinin, spor komplekslerinin, kültürel yapıların, sivil toplum yapılarının erişilebilir, ulaşılabilir bir vaziyete eriştikleri yerde gerçekten de önemli bir eşik atlatılmış olacaktır. Şüphesiz güvenlik tedbirlerinin insanların

mahremiyet ve özgürlüklerine hanel getirmeyecek şekilde etkin olması zaten tartışma dışıdır. Bunlar olduğunda bireysel, ailevi sıkıntılardan neşet eden potansiyel şiddet olaylarını hem kestirme hem baş etme hem de dolayısıyla sınırlama imkânına kavuşmuş olacağız. Zaten şiddeti tamamen ortadan kaldırma bir ütöpik hedef olarak var olmanın dışında gerçekçi olmadığını biliyoruz.

ABDULBAKİ DEĞER

1978 yılında Bingöl'de dünyaya geldi. Ankara Üniversitesi DTCF Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde Kamu Yönetimi yüksek lisansı yaptı. 2013 yılında Milat Gazetesi'nde düzenli olarak yazmaya başladı. Taraf, Yenişafak, Karar gazetelerinde eğitim başta olmak üzere değişik konularda görüş ve değerlendirmeleri yayımlanan Abdülbaki Değer aynı zamanda 2016 yılından bu yana Özgür Eğitim-Sen'in (Özgür Eğitim ve Bilim Çalışanları Sendikası) Genel Başkanlığını yapmaktadır.